

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 314.14-053.2:314-043.86(477)

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.26.2.5>

Вікторія ЯВОРСЬКА, доктор географічних наук,
професор кафедри економічної та соціальної географії і туризму,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7449-7908>

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
65068, Шампанський провулок, 2, м. Одеса, Україна

Андрій МЕЛЬНИК, кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму, рекреації та регіонального розвитку,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6906-6396>

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
76019, вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, Україна

Надія МЕЛЬНИК, кандидат географічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2077-595X>

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
76018, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна

**ДЕМОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У ВИМІРІ ПОКАЗНИКІВ
ДИТЯЧОЇ СМЕРТНОСТІ:
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

У статті досліджено тенденції дитячої смертності в Україні, здійснено просторову диференціацію показника за регіонами та визначено гендерні диспропорції та проведено порівняльний аналіз із показниками ЄС. Виявлено ключові чинники, що впливають на рівень смертності серед дітей, та оцінено зміни гендерних нерівностей у національному та європейському контексті.

Ключові слова: дитяча смертність, гендерна диспропорція, просторова диференціація дитячої смертності, очікувана тривалість життя.

Viktoria YAVORSKA, Doctor of Geographical Sciences,
Professor of the Department of Economic and Social Geography and Tourism,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7449-7908>
Odessa I.I. Mechnikov National University,
65068, Champagne lane, 2, Odessa, Ukraine

Andrii MELNYK, PhD in Geography,
Associate Professor of the Department of Tourism, Recreation and Regional Development,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6906-6396>
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
76019, Karpatska st., 15, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Nadiia MELNYK, PhD in Geography,
Associate Professor of the Department of Hotel-Restaurant and Resort Business,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2077-595X>
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
76018, Shevchenko st., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine

**DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF THE POPULATION OF UKRAINE IN TERMS OF
INFANT MORTALITY INDICATORS:
GENDER DIFFERENCES AND THE EUROPEAN CONTEXT**

The issue of the demographic development of the population of Ukraine is multifaceted and in terms of mortality rates acts as an important indicator of the demographic crisis and depopulation trends in the country. In this context, it

is appropriate to study mortality in two interrelated dimensions: age-related, characterized by infant mortality rates as the most sensitive indicator of early loss, and integral, represented by life expectancy at birth, which accumulates the impact of mortality in all age groups. This approach makes it possible to provide a comprehensive vision of demographic processes and deepen the analytical assessment of their modern transformations.

The purpose of the study is to analyze infant mortality trends in Ukraine, identify gender disparities and compare their manifestations in the European space.

In Ukraine, the infant mortality rate is included in the list of monitoring indicators of the Cabinet of Ministers of Ukraine, used to assess the level of socio-economic development of regions. Throughout 1990–2023, there is a clear trend towards a decrease in the infant mortality rate in Ukraine. As of 2024, the infant mortality rate was 8.7‰, which makes it possible for Ukraine to rank 141st in the ranking of countries in the world. The absolute minimum infant mortality rate was recorded in 2020, when the rate decreased to 6.7‰. At the same time, even in this relatively favorable period, the values remained higher than the average indicators characteristic of European countries (5‰). Analysis of the indicator by gender shows a consistently higher infant mortality rate among boys (12.3‰), while the infant mortality rate among girls was 6.3‰. The differentiation of this indicator within the territory of Ukraine shows the excess of mortality of boys in all regions of Ukraine, except for Dnipropetrovsk, Poltava and Khmelnytskyi regions.

During almost the entire studied period, infant mortality rates lower than average statistical values were observed in Ternopil, Poltava, Kyiv, Vinnytsia regions, while higher than average – in Rivne, Kherson, Ivano-Frankivsk, and Donetsk regions. The positive dynamics of the decrease in the infant mortality rate can be traced in all regions of Ukraine without exception. At the same time, the fastest rate of reduction of the indicator is recorded in Ivano-Frankivsk, Kirovohrad, Odesa, Vinnytsia regions (reduction rate of 59.5–65.9%).

Overall, the rate has more than halved in more than 30 years, which is in line with global trends, but still exceeds the average level of European Union countries. High infant mortality rates in Ukraine in the early 1990s were caused by a complex of systemic crisis factors of an economic, medical and social nature. Instead, their decline in the twenty-first century was the result of economic stabilization, reform of the health system and the development of preventive medicine. A key feature of today's changes is that the greatest reduction has been due to a reduction in deaths from managed causes, suggesting an increase in the effectiveness of the health system and social policies.

Key words: infant mortality, gender disparity, spatial differentiation of infant mortality, life expectancy.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження. Питання демографічного розвитку населення України являється багатоаспектним та у вимірі показників смертності виступає важливим індикатором демографічної кризи і тенденцій депопуляції в країні. При цьому смертність слугує одним із ключових маркерів, що відображає як вікові особливості демографічних втрат, так і узагальнений стан здоров'я суспільства. У цьому контексті доцільним є вивчення смертності у двох взаємопов'язаних вимірах: віковому, що характеризується показниками дитячої смертності як найбільш чутливого індикатора ранніх втрат, та інтегральному, представленому очікуваною тривалістю життя при народженні, яка акумулює вплив смертності в усіх вікових групах. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексне бачення демографічних процесів і поглибити аналітичну оцінку їх сучасних трансформацій.

Дитяча смертність відображає рівень соціально-економічного розвитку держави, ефективності її системи охорони здоров'я та загального добробуту населення. Вона віддзеркалює не лише рівень медичного забезпечення, але й умови життя, доступ до якісних медичних послуг, рівень освіти населення та гендерні аспекти демографічних процесів. Водночас очікувана тривалість життя при народженні

виступає узагальнюючим показником демографічних втрат населення. Кореляція цих показників зумовлена тим, що смертність у ранньому віці має суттєвий вплив на формування середньої тривалості життя, особливо в умовах демографічної нестабільності.

Актуальність теми дослідження визначається глобальними тенденціями у сфері охорони здоров'я. Недарма Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відносить зниження дитячої та материнської смертності до пріоритетних завдань третього тисячоліття [1]. Наукова значущість роботи в національному масштабі зумовлена необхідністю комплексного аналізу динаміки дитячої смертності в Україні з урахуванням гендерних особливостей та компаративного аналізу із загальноєвропейськими та світовими тенденціями, її регіональної стратифікації. Дослідження гендерного розриву в смертності немовлят дозволяє глибше зрозуміти біологічні та соціальні детермінанти виживання дітей у ранньому віці. Разом з тим, кореляція показників дитячої смертності та очікуваної тривалості життя дозволяє не тільки оцінити поточний стан демографічного розвитку, але й виявити ключові проблеми та напрями державної політики, спрямовані на підвищення ефективності національної політики у сфері охорони материнства та дитинства, а також на досягнення цілей сталого розвитку.

Мета дослідження полягає в аналізі тенденцій дитячої смертності в Україні, ідентифікації гендерних диспропорцій та порівняльній оцінці їх проявів у європейському просторі.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Критичний аналіз наукових напрацювань вітчизняних учених з даної проблематики свідчить про той факт, що, попри наявність значного наукового доробку, питання дитячої смертності недостатньо досліджене у площині гендерної диференціації та компаративних паралелей з європейськими тенденціями. Більшість праць або зосереджені на медичних аспектах, або розглядають проблему у складі ширших демографічних досліджень без фокусу на дитячу смертність. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на інтеграцію демографічного, гендерного та порівняльного підходів.

Так, у праці Антипкіна Ю.Г., Марушка Р.В. та Дудіної О.О. [1] здійснено ґрунтовний аналіз еволюції дитячої смертності в Україні, зокрема розкрито динаміку показників у довгостроковій ретроспективі та визначено ключові медико-біологічні чинники. Водночас дослідження має переважно медико-статистичний характер і обмежено враховує демографічні аспекти, особливо гендерну диференціацію та просторові відмінності. Монографія за редакцією О.М. Гладуна [2] формує фундаментальне підґрунтя для розуміння історичних тенденцій смертності населення України у ХХ столітті. Проте питання дитячої смертності розглядається в загальному контексті демографічних процесів без детального акценту на її структурних та гендерних особливостях. Колективна праця «Населення України: Нариси...» [5] узагальнює демографічні зміни за період незалежності та містить актуальні оцінки смертності, в тому числі й дитячої. Її сильною стороною є комплексність і системність аналізу. Водночас у межах широкого охоплення проблематики дитяча смертність не виступає самостійним об'єктом поглибленого дослідження, а гендерний аспект висвітлено фрагментарно.

Робота Палія О.М. та Рингач Н.О. [6] зосереджена на пошуку резервів зниження смертності немовлят, акцентуючи увагу на організаційно-медичних заходах. Сучасні регіональні відмінності смертності населення висвітлено у дослідженні Чепелевської Л. та Кривенка Є. [8], де акцент зроблено на територіальній диференціації показників. Водночас дитяча смертність розглядається у структурі зага-

льної смертності населення без детального аналізу просторових та гендерних характеристик.

Структурні особливості смертності населення були нами розглянуті у серії попередніх авторських напрацювань [9–10]. Дана наукова стаття є логічним продовженням цих досліджень із поглибленням аналізу в частині дитячої смертності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У формуванні рівня смертності беруть участь усі вікові групи, у тому числі й діти віком до 1 року, показник смертності яких є важливим індикатором якості життя та соціального клімату [2], позаяк він акумулює дані про стан навколишнього середовища, рівень доступності та якості медичної допомоги, ефективність профілактичних заходів, якість харчування батьків, їхній рівень освіти та культури, соціально-економічний стан тощо. Як зазначають у своїй праці О.М. Палій та Н.О. Рингач «смертність немовлят – це соціальна проблема, яка корелює не з розмірами державних видатків на охорону здоров'я, а з ВВП на душу населення, рівнем освіти жінок та їх зайнятістю» [6, с. 85]. В Україні цей показник входить до переліку моніторингових показників Кабінету Міністрів України, використовуваних для оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів [1, с. 7].

На основі аналізу динаміки померлих дітей віком до 1 року за статтю упродовж 1990–2023 рр. (рис. 1) простежується чітка тенденція до зниження рівня дитячої смертності в Україні. Звертаємо увагу, що основою побудови графіку динаміки дитячої смертності використано офіційні статистичні показники Державної служби статистики України. Під час дії правового режиму воєнного стану державна статистика не надає інформації щодо населення (ЗУ «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності») [3]. Відтак, даними за наступні 2022–2023 рр. оперуємо на підставі дашбордів платформ The World Factbook та Worldbank [11–15].

Якщо на початку досліджуваного періоду за даними Державної служби статистики цей показник дитячої смертності становив 8525 осіб (12,8‰), то у 2021 р. він знизився до 1971 випадків (7,2‰) [3], що свідчить про більш, ніж чотириразове скорочення абсолютних значень та істотне покращення показників дитячої смертності. На електронному дашборді The World Factbook знаходимо статистичні дані рівня дитячої смертності станом на 2024 р. – 8,7‰, що дає можливість займати Україні

141 місце у рейтингу країн світу [12]. При цьому варіація показників за гендерною приналежністю виглядає наступним чином: 9,7‰ – коефіцієнт смертності хлопчиків; 7,6‰ – кое-

фіцієнт смертності дівчаток. За даними Worldometr середній показник дитячої смертності в країнах Європи у 2025 році склав 3,3‰, тоді як в Україні – 4,8‰ [11].

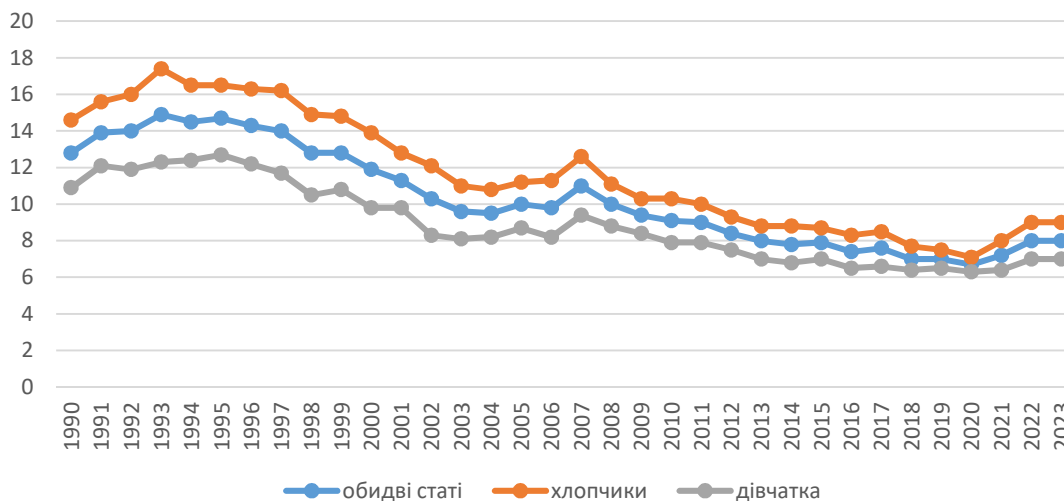

Рис. 1. Динаміка розподілу померлих дітей у віці до 1 року за статтю, % (розроблено авторами)

Найвищі рівні показника дитячої смертності в Україні спостерігались у середині 1990-х рр. (14,5‰–14,9‰) [3]. Ми пов'язуємо таку ситуацію з економічною та соціальною кризою цього періоду, що безпосередньо відобразилося на рівні життя населення та стані системи охорони здоров'я. Абсолютний мінімум показника дитячої смертності зафіксовано у 2020 р., коли показник знизився до 6,7‰. Водночас навіть у цей відносно сприятливий період значення залишалися вищими за середні показники, характерні для країн Європи (5‰) [7].

У країнах з високим рівнем економічного розвитку рівень смертності немовлят складає 3–4 випадки на 1000 живонароджених, що вважається генетично обумовленим рівнем і подальше його покращення є практично неможливим [6]. Міжнародні дослідження (зокрема ЮНІСЕФ) підтверджують, що економічне зростання є одним із ключових чинників зниження дитячої смертності. На тлі загальної тенденції до зниження показника дитячої смертності в Україні відмічаємо його тимчасове зростання у 2007 р. до 11‰, що ймовірно відображає регіональні чи організаційні проблеми в медичній сфері, а у 2021 р. незначне зростання до 7,2‰ може бути наслідком уск-

ладнень, спричинених пандемією Covid-19 [3]. Цікавим є факт сезонності у коливаннях показників дитячої смертності з яскраво вираженим літнім піком у зв'язку з підвищенням ризику інфекційних захворювань.

Аналіз показника за гендерною приналежністю демонструє стабільно вищий рівень дитячої смертності серед хлопчиків (рис. 1). Так, у 1993 р. він становив 17,4‰, у 2020 р. – 7,1‰, тоді як рівень дитячої смертності серед дівчаток складав 12,3‰ і 6,3‰ відповідно [3]. Така різниця пояснюється біологічними чинниками, а також більшою вразливістю до ускладнень перинатального періоду та інфекційних захворювань [9]. Диференціація даного показника в межах території України показує перевищення смертності хлопчиків у 2021 р. у всіх регіонах України, окрім Дніпропетровської, Полтавської та Хмельницької областей.

На основі таблиці статистичних показників дитячої смертності (табл. 1) ми побудували діаграму розмаху (Boxplot) цього показника (рис. 2). Це дозволило нам оцінити як середньостатистичний рівень, так і варіативність показника дитячої смертності залежно від статі.

Таблиця 1

Статистичні показники дитячої смертності (‰) (станом на кінець 2021 р.)

Група	Екстремуми		Середнє значення	Медіана
	Мінімум	Максимум		
Обидві статі	4,6	13,8	7,3	7,0
Хлопчики	3,4	15,7	8,2	7,6
Дівчата	3,6	11,8	6,3	5,7

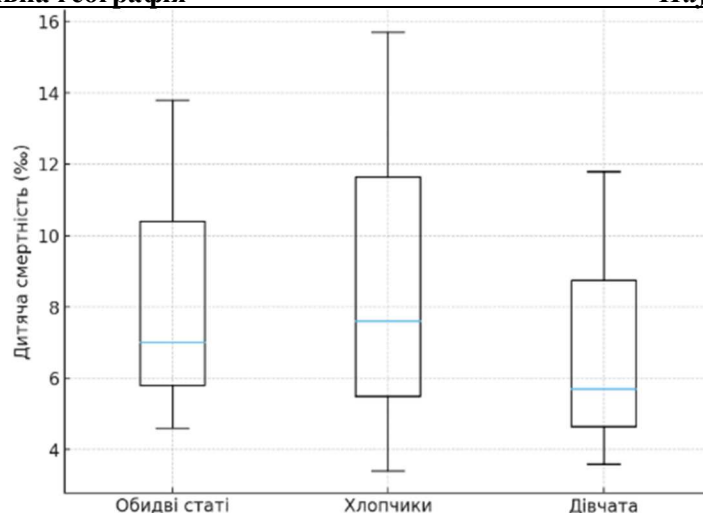

Рис. 2. Boxplot показників дитячої смертності (розроблено авторами)

Наведені результати підтверджують наявність гендерної диференціації показників дитячої смертності, що проявляється як у значенні медіани, так і в максимальних показниках. Варіативність показника смертності також демонструє суттєві відмінності: у хлопчиків розмах значень є більшим (від 3,4 до 15,7%), що свідчить про значні коливання смертності між регіонами України, тоді як у дівчаток він менший (від 3,6 до 11,8%) завдяки більш однорідному розподілу показників у територіальному аспекті. Відсутність офіційної статистики в регіональному розрізі України з вищевказаних причин обумовлює нас використовувати при оцінці територіального розподілу показника життєвості статистичну інформацію станом на 2022 рік.

Упродовж майже всього досліджуваного періоду показники дитячої смертності нижчі за середньостатистичні значення спостерігались у Тернопільській, Полтавській, Київській, Він-

ницькій областях, тоді як вищі за середній – у Рівненській, Херсонській, Івано-Франківській, Донецькій областях (Табл. 2, рис. 3). Позитивна динаміка зниження коефіцієнту дитячої смертності прослідковується у всіх без винятку областях України. При цьому, найшвидші темпи скорочення показника фіксуємо в Івано-Франківській, Кіровоградській, Одеській, Вінницькій областях (темп скорочення 59,5–65,9%) (Табл. 2, рис. 3).

Під очікуваною тривалістю життя при народженні розуміємо середню кількість років, що їх потенційно проживе новонароджена дитина, якщо упродовж її життя збережуться поточні рівні смертності у кожній віковій групі населення. Це розрахунковий показник, який відображає рівень смертності та загальний стан здоров'я населення і належить до найстабільніших індикаторів у демографічних дослідженнях.

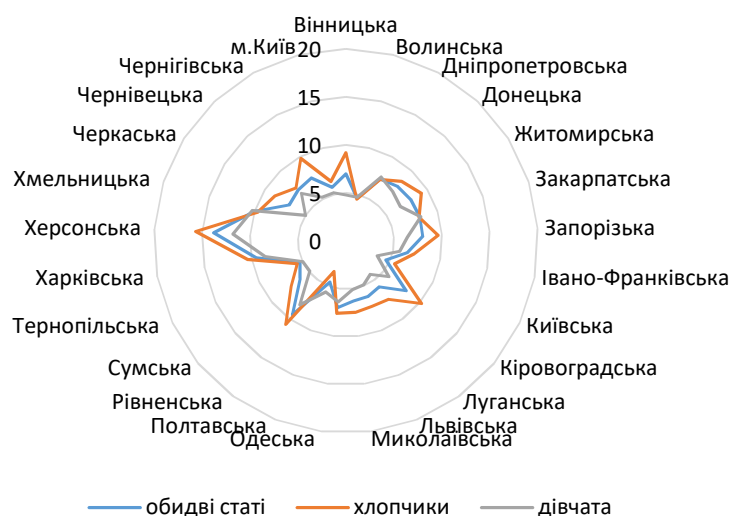

Рис. 3. Диференціація показника дитячої смертності за регіонами України, % (станом на 2022 р., розроблено авторами)

Смертність дітей у віці до 1 року на 1000 живонароджених (‰) за регіонами України

Регіони	2021	2010	2000	1990	Різниця 1990 і 2022 рр., %
Україна	7,2	9,1	11,9	12,2	-41,0
АР Крим	...	8,4	11,4	12,2	-32,7
Вінницька	7,0	8,2	9,9	10,4	-59,5
Волинська	4,5	9,7	11,5	11,1	-43,1
Дніпропетровська	7,4	12,0	12,7	13,0	-35,5
Донецька	7,8	9,1	13,9	12,1	-44,8
Житомирська	8,0	10,9	10,4	14,5	-35,7
Закарпатська	8,1	10,1	9,4	12,6	-44,1
Запорізька	8,0	10,3	14,8	14,3	-59,1
Івано-Франківська	6,5	7,0	13,7	15,9	-65,9
Київська	4,6	10,6	9,0	13,5	-27,7
Кіровоградська	8,1	9,4	11,7	11,2	-60,4
Луганська	5,9	9,2	13,2	14,9	-51,6
Львівська	6,2	8,1	12,2	12,8	-47,9
Миколаївська	6,3	9,2	12,3	12,1	-48,1
Одеська	7,0	6,1	13,7	13,5	-63,8
Полтавська	4,6	9,2	7,9	12,7	-21,5
Рівненська	9,5	9,3	13,7	12,1	-54,7
Сумська	6,2	8,2	13,1	13,7	-53,5
Тернопільська	5,3	9,2	12,3	11,4	-25,2
Харківська	9,5	9,4	11,3	12,7	-4,8
Херсонська	13,8	7,5	10,8	14,5	-22,5
Хмельницька	10,0	10,0	12,0	12,9	-35,8
Черкаська	7,0	8,2	10,7	10,9	-52,3
Чернівецька	7,3	8,1	10,7	15,3	-25,7
Чернігівська	7,5	7,3	13,2	10,1	-54,3
м. Київ	5,8	8,4	10,2	12,7	-32,7

* розроблено авторами

Дитяча смертність та очікувана тривалість життя при народженні виступають взаємопов'язаними демографічними маркерами, що комплексно відображають не тільки рівень здоров'я населення, але й ефективність системи охорони здоров'я. Відтак, обидва показники формуються під впливом спільних соціально-економічних та медико-демографічних чинників, що обумовлює доцільність їх комплексного аналізу.

За даними Державної служби статистики України, за останні 30 років показник тривалості життя в Україні продемонстрував несуттєву позитивну динаміку. У 1990 році він становив 70,42 років: 65,60 – для чоловіків і 74,82 – для жінок [3]. У 2024 р. за даними The WorldFactBook Україна посідає 173 позицію за показником середньої тривалості життя при

народженні з показником 70,5 років з варіацією 65,4 років для чоловічого населення та 75,8 років для жіночого населення [13].

За даними дашбордів Worldometr середня очікувана тривалість життя в Україні станом на першу половину 2025 року сягнула 74,86 років, що дало можливість зайняти 99 місце у світовому рейтингу (рис. 4). При цьому, для жінок цей показник є дещо вищим – 79,54 років, тоді як для чоловіків – 69,99 років [13]. Для порівняння: у світі цей показник становить 78,3 років; 76,2 – для жінок, 79,9 – для чоловіків, а в країнах Європи він ще вищий – 79,5 років: 82,8 років для жінок і 76,1 років для чоловіків [11].

Територіальний аналіз коефіцієнтів смертності дає змогу виокремити регіони України, для яких характерні найвищі значен-

ня цього показника. У першу чергу йдеться про «демографічно старі за віковою структурою населення» області. Чепелевська Л.А та Кривенко Є.М. виділяють серед них Чернігівську, Кіровоградську, Полтавську, Сумську та Київську області (станом на 2020 рік) [8, с. 32]. За даними 2022 року до переліку зазначених регіонів увійшли також Вінницька, Черкаська, Запорізька та Дніпропетровська області (рис. 5). Окрім цього, виділяємо Чернівецьку

(+14,5%), Львівську (+11,2%) та Сумську (+10,4%) області як регіони з найбільшим приростом коефіцієнта смертності [8, с. 32]. Нетипово низькі показники для Луганської та Донецької областей пов'язуємо із викривленням статистичних показників у зв'язку з відсутністю інформації щодо демографічного розвитку на частині окупованих територій цих областей.

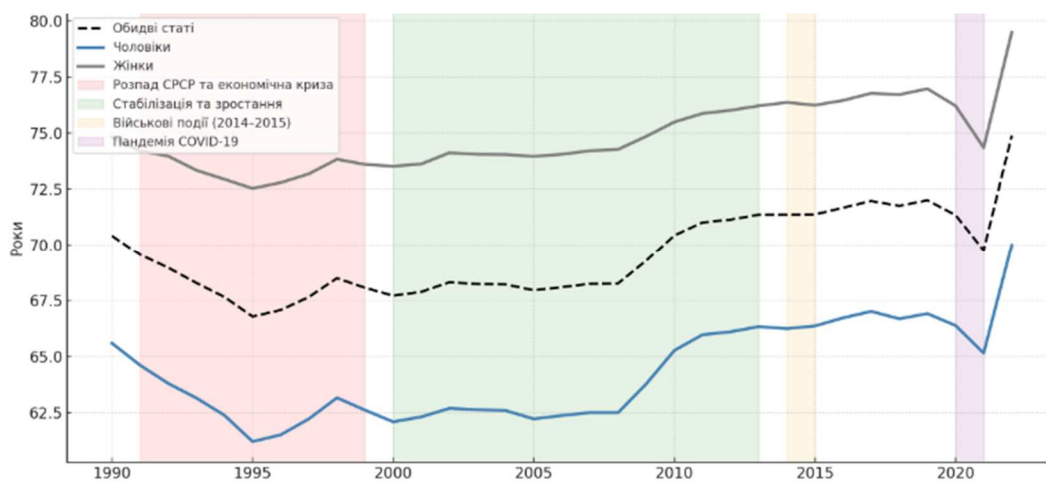

Рис. 4. Динаміка середньої очікуваної тривалості життя в Україні (розроблено авторами)

Серед ключових чинників, які зумовлюють високі показники смертності населення в Україні, слід виокремити низький рівень гігієнічної культури, поширеність небезпечних умов праці, домінування нездорового способу життя, несвоєчасне реагування на проблеми зі здоров'ям, недостатню культуру вакцинації, а також системні недоліки у функціонуванні державної системи охорони здоров'я. Відсутність належного доступу до медичних та рекреаційних послуг особливо гостро постає для мешканців малих міст та жителів сільської місцевості.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. У ході дослідження було встановлено, що найвищі рівні показника дитячої смертності в Україні спостерігались у середині 1990-х років, що було зумовлено цілою низкою чинників, зокрема:

- соціально-економічною кризою трансформаційного періоду (після розпаду СРСР Україна переживала глибоку економічну рецесію, що супроводжувалось різким падінням ВВП та доходів населення, зростання бідності та безробіття, зниження якості харчування та житлово-побутових умов). Ці чинники безпосередньо вплинули на здоров'я матерів та дітей, що є ключовим детермінантом дитячої смертності;

- криза системи охорони здоров'я (на початку 1990-х років мали місце недофінансування медичної галузі, дефіцит сучасного обладнання та медикаментів, зниження якості акушерсько-гінекологічної та неонатальної допомоги, що спричинило високі показники перинатальної та неонатальної смертності);
- значна поширеність екзогенних причин смерті (у 1990-х роках істотну частку летальних випадків зумовлювали інфекційні та респіраторні захворювання, яким потенційно можна було запобігти за умови належного рівня медичної допомоги та профілактики);
- недостатній рівень профілактичних заходів та вакцинації (зниження охоплення імунізацією та профілактичними програмами призвело до зростання дитячої захворюваності, що безпосередньо корелює зі смертністю у віці до 1 року);
- погіршення стану здоров'я матерів (високий рівень ускладнень вагітності, анемії, хронічних захворювань та недостатній пренатальний контроль зумовили високу частку смертності від пренатально обумовлених причин та значну поширеність вроджених аномалій);

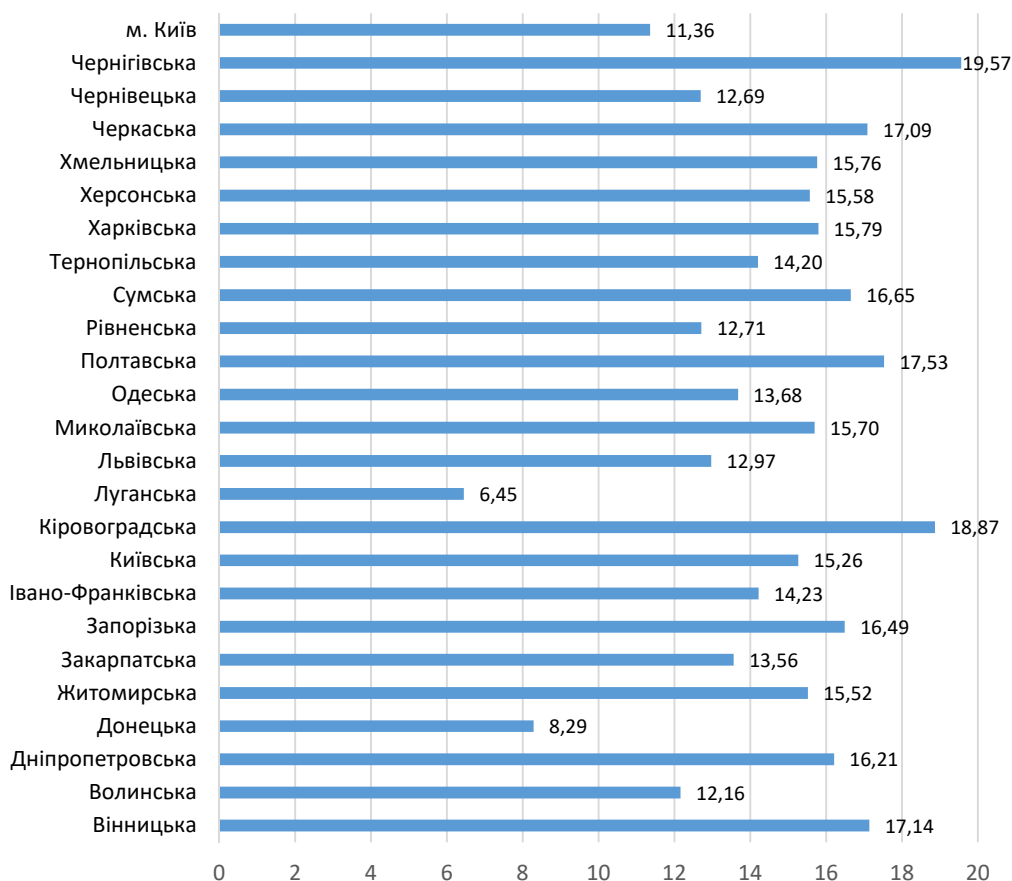

Рис. 5. Розподіл коефіцієнту смертності за регіонами України (станом на 2022 р., розроблено авторами)

Порівняно з початком досліджуваного періоду спостерігається істотне поліпшення показників дитячої смертності. Основними чинниками зниження дитячої смертності у XX столітті були:

- економічна стабілізація та підвищення рівня життя (з початку 2020-х років спостерігається зростання доходів населення, покращення харчування та умов життя, а також скорочення масштабів бідності);
- реформування системи охорони здоров'я (позитивну роль відіграли модернізація перинатальної допомоги, впровадження сучасних неонатальних технологій та підвищення доступності медичних послуг, що дозволило суттєво знизити всі компоненти дитячої смертності);
- розвиток профілактичної медицини (до ключових позитивних змін відносимо зростання охоплення вакцинацією, наприклад, ДТР – близько 88%, покращення лікування поширених інфекційних захворювань, а також популяризація грудного вигодовування);
- зниження смертності від керованих причин (найбільш інтенсивне скорочення

смертності відбулося внаслідок зменшення летальних випадків від інфекційної (-80%) та респіраторної (-83%) захворювання, що свідчить про ефективність медичних та профілактичних заходів);

- інституційні та міжнародні чинники (запровадження стандартів ВООЗ, співробітництво з ЮНІСЕФ, інтеграція у глобальні програми охорони материнства і дитинства).

Загалом за більш ніж 30 років показник знизився більш ніж удвічі, що відповідає загальносвітовим тенденціям, однак усе ще перевищує середній рівень країн Європейського Союзу. Високі показники дитячої смертності в Україні на початку 1990-х років були зумовлені комплексом системних кризових чинників економічного, медичного та соціального характеру. Натомість їхнє зниження у XXI столітті стало результатом економічної стабілізації, реформування системи охорони здоров'я та розвитку профілактичної медицини. Ключовою особливістю сучасних змін є те, що найбільше скорочення відбулося за рахунок зменшення смертності від керованих причин, що свідчить про підвищення ефективності систе-

ми охорони здоров'я та соціальної політики.

Література:

1. Антипкін, Ю.Г., Марушко, Р.В., Дудіна, О.О. (2021). Еволюція дитячої смертності в Україні. *Сучасна педіатрія. Україна*. 1(113). С. 6–14. DOI: doi 10.15574/SP.2021.113.6
2. Гладун О.М. Нариси з демографічної історії України ХХ століття: Монографія / О.М. Гладун; НАН України, Ін-т демограф. та соціальн. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2018. 224 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». URL: <https://cutt.ly/ge44rKff>
5. Курило І., Аксенова С., Гаврилук О., Гнатюк Т., Думанська В., Корнійчук О., Крімер Б., Левчук Н., Майданік І., Позняк О., Рингач Н., Слюсар Л., Шевчук П. Населення України: Нариси про демографічний стан країни у перше тридцятиріччя незалежності. Київ : Наукова думка, 2023. 167 с.
6. Палій, О.М. & Рингач, Н.О. (2011). Резерви зниження смертності немовлят в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2(16). С. 84–94.
7. Устінов, О.В. (2017). Шляхи зниження дитячої смертності в Україні. *Український медичний часопис*. URL: <https://umj.com.ua/uk/novyna-118096-shlyahi-znizhennya-dityachoyi-smertnosti-v-ukrayini>
8. Чепелевська, Л., & Кривенко, Є. (2023). Сучасні регіональні особливості смертності населення України. *Україна. Здоров'я нації*. (4). С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2077-6594.4.1.2021.246998>
9. Яворська, В.В. & Мельник, Н.В. (2025). Смертність як індикатор демографічного розвитку в Україні: кількісний та часовий аналіз. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Сер.: Географічні та геологічні науки*. 30, 2(47). С. 305–316. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.2\(47\).344773](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.2(47).344773)
10. Яворська, В., Мельник, Н., & Мельник, А. (2025). Вікова диференціація смертності населення України: аналітичне дослідження демографічних показників розвитку. *Часопис соціально-економічної географії*. 39. С. 104–113. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2025-39-08>
11. Europe Demographics. *Worldometr*. URL: <https://surl.li/nbjupc>
12. Infant Mortality Rate by Country 2026. *World Population Review*. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/infant-mortality-rate-by-country>
13. Life Expectancy of the World Population. Ukraine. *Worldometr*. URL: https://www.worldometers.info/demographics/life-expectancy/#google_vignette
14. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
15. World Bank Group <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

References:

1. Antypkin, Yu.H., Marushko, R.V., Dudina, O.O. (2021). Evoliutsiia dytiachoi smertnosti v Ukraini. Suchasna pediatriia. Ukraina. 1(113). S. 6–14. DOI: doi 10.15574/SP.2021.113.6
2. Hladun O.M. Narysy z demohrafichnoi istorii Ukrainy KhKh stolittia : Monohrafiia / O.M. Hladun; NAN Ukrainy, In-t demohraf. ta sotsialn. doslidzh. im. M.V. Ptukhy, Kyiv, 2018. 224 s.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst interesiv subiektiv podannia zvitnosti ta inshykh dokumentiv u period dii voiennoho stanu abo stanu viiny». URL: <https://cutt.ly/ge44rKff>
5. Kurylo I., Aksonova S., Havryliuk O., Hnatiuk T., Dumanska V., Korniihchuk O., Krimer B., Levchuk N., Maidanik I., Pozniak O., Rynhach N., Sliusar L., Shevchuk P. Nasedennia Ukrainy: Narysy pro demohrafichnyi stan krainy u pershe trydtsiatyrichchia nezalezhnosti. Kyiv : Naukova dumka, 2023. 167 s.
6. Paliy, O.M. & Rynhach, N.O. (2011). Rezervy znyzhennia smertnosti nemovliat v Ukraini. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. 2(16). S. 84–94.
7. Ustinov, O.V. (2017). Shliakhy znyzhennia dytiachoi smertnosti v Ukraini. Ukrainyskyi medychnyi chasopys. URL: <https://umj.com.ua/uk/novyna-118096-shlyahi-znizhennya-dityachoyi-smertnosti-v-ukrayini>
8. Chepelevska, L., & Kryvenko, Ye. (2023). Suchasni rehionalni osoblyvosti smertnosti nasedennia Ukrainy. Ukraina. Zdorovia natsii. (4). S. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2077-6594.4.1.2021.246998>
9. Yavorska, V.V. & Melnyk, N.V. (2025). Smertnist yak indykator demohrafichnoho rozvytku v Ukraini: kilkisnyi ta chasovyi analiz. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I.I. Mechnykova. Ser.: Heohrafichni ta heolohichni nauky. 30, 2(47). S. 305–316. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.2\(47\).344773](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.2(47).344773)
10. Yavorska, V., Melnyk, N., & Melnyk, A. (2025). Vikova dyferentsiatsiia smertnosti nasedennia Ukrainy: analitychne doslidzhennia demohrafichnykh pokaznykiv rozvytku. Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafi. 39. S. 104–113. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2025-39-08>
11. Europe Demographics. *Worldometr*. URL: <https://surl.li/nbjupc>
12. Infant Mortality Rate by Country 2026. *World Population Review*. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/infant-mortality-rate-by-country>
13. Life Expectancy of the World Population. Ukraine. *Worldometr*. URL: https://www.worldometers.info/demographics/life-expectancy/#google_vignette
14. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
15. World Bank Group <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Надійшла до редакції 11.03.2026 р.

Прийнята до друку 15.04.2026 р.

Опублікована 26.05.2026 р.

